

ზოგი უ- – -ო სახელურფუძიანი
ოკაზიური ზმნური ფორმის შესახებ
„ვეფხისტყაოსანში“

On Certain Occasional Verb-forms with
Nominal Stems and *u- – -o* Circumfix
in “The Knight in Panther’s Skin”

მაია ლომია
რამაზ ქურდაძე
ქეთევან მარგიანი
Maia Lomia
Ramaz Kurdadze
Ketevan Margiani

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

საკვანძო სიტყვები: *ოკაზიური ზმნური ფორმები, „ვეფხისტყაოსანი“,
სახედური ფუძე, უწყვეტელი, წყვეტილი.*

Key words: *Occasional verb-forms, “The Knight in Panther’s Skin”, nominal
stem, imperfect, aorist.*

შოთა რუსთაველი არაერთ ოკაზიურ ფორმას ქმნის „ვეფხისტყაოსანში“, რითაც ქართული ენობრივი გამომსახველობის შესაძლებლობებს წარმოაჩენს. პოემაში ასეთ თავისებურ ფორმათაგან ყურადღებას იქცევს უ- – -ო სახელურფუძიანი ოკაზიური ზმნური ფორმები: **უჩუმოდა, უდიდოდა, უმხნეოდა**. სამეცნიერო ლიტერატურაში ყურადღება გამახვილებულია „უჩუმოდა“-ს კვალიფიკაციაზე, რომელიც სხვადასხვაგვარი ინტერპრეტაციით არის წარმოდგენილი; შესაბამისად, განსხვავებულია სეგმენტაციის პრინციპებიც; კერძოდ: 1. ორპირიანი გარდაუვალი ზმნაა: უ- სასხვისო ქცევის ნიშანია, -ოდ კი უწყვეტლის სავრცობი. 2. ამოსავალ საწყის ფორმად გამოყოფილია უჩუმო; მთლიანად ზმნა ერთპირიანი უწყვეტლის მწკრივის ფორმაა, -დ- კი უწყვეტლის სავრცობი. უჩუმოდა-ს ტიპის წარმოებად განიხილება ასევე პოემაში დადასტურებული უდიდოდა, უმხნეოდა ფორმები: უ- – -ო აფიქსით წარმოქმნილი უ დ ი დ ო და უ მ ხ ნ ე ო სახელური ფუძეებისგან ნაწარმოებია ზმნათა უწყვეტლის ფორმები. უჩუმოდა შეიძლება იყოს შედგენილი შემასმენელიც: უჩუმოდ- სახელური ფორმაა, -ა „არის“ ზმნის ნაშთი: -ა ← აჩის (შდრ.: უდიდოდ-ა, უმხნეოდ-ა).

მოხსენებაში მსჯელობა, მართალია, ეყრდნობა საანალიზო ზმნური ფორმების უ- – -ო სახელური ფუძეებისაგან მომდინარეობას, თუმცა -დ- სუფიქსის ფუნქციური დანიშნულება ახლებურადაა გააზრებული: **ის სახელისაგან ზმნის მანარმოებელ ფორმანტად უნდა ჩაითვალოს**. ცნობილია, რომ პოემაში დიდი სიხშირით დასტურდება ნასახელარი **დონიანი** ზმნური ფორმები; გამოყენებულია 80-მდე სახელური ფუძე, რომელთაგან სიხშირით პირველ ადგილზე სწორედ **ზედსართავებია**. **დონით** ნაწარმოები ნასახელარი ზმნები ტევადი ინფორმაციის შემცველია და პოეტი ამ მოდელს **შინაარსის ექსპრესიულობის მისაღწევად** იყენებს. ზემოაღნიშნული ზმნური ფორმების შემცველი ტაეპების ანალიზის შედეგად ირკვევა, რომ **დონიანი** წარმოების ფორმა **მხატვრული პარალელიზმის კომპონენტი** და **სარიტმო ერთეულია**. აღსანიშნავია, რომ **დონიანი** წარმოების ზმნური ლექსემა გადმოცემულია **უარყოფითი ფორმით**, რაც მიიღწევა: **უქონდობის სახედუხი ფუძით** ან: **უქონდობის სახედუხი ფუძით აჩ ნაწიდაკთან**

ეხთად. ამგვარად გამოხატული ზმნა სტრიქონში რიგით მეორეა, მომდევნოა და წინამავალ დადებით ფორმასთან ქმნის

1. კ ო ნ გ ხ ა ს გ ს:

ადიდებდა-უჩუმოდა / „ადიდებდა“ – *უჩუმოობდა / „არ ხმაურობდა“:

(ჩუმ- ფუძე ძველი მნიშვნელობით არის გადმოცემული და ნიშნავს „ხმაურს“).

„ზე წამოვჯე, მეფისაგან კაცი დია მოვიდოდა,
ახარებდეს: „წამოჯდაო“, დედოფალი გამორბოდა;
მეფე მორბის თავ-შიშველი, არ იცოდა, რას იქმოდა,
იგი ღმერთსა ადიდებდა, სხვა ყველაი უჩუმოდა“.
(რუსთაველი, 2002, გვ. 106, # 361).

სარიტმო ერთეულები: მოვიდოდა / გამორბოდა / რას იქმოდა / უჩუმოდა.

2. ს ი ნ ო ნ ი მ ი ზ ა ც ი ა ს:

ა) **ვიზახდი – ახ უდიდოდა** / „ვყვიროდი“ – „[ხმა]ისმოდა არ(ა) *უდიდოდ“ = „[ხმა] დიდად ისმოდა“:

„ნავითა გავე, ზღვისაგან შტო რამე გამოვიდოდა.
არ ამოვჰკრეფდი გამყოფთა, ვთქვი, ჩემთა რად დავჰრიდო,
და-?

დამეძაბუნნეს, სიმრავლე მე მათი არ გამვიდოდა,
ვნადირობდი და ვიზახდი, ხმა ჩემი არ უდიდოდ-ა“.
(რუსთაველი, 2002, გვ. 178, # 609)

სარიტმო ერთეულები: გამოვიდოდა / რად დავჰრიდო, და-? / არ გამვიდოდა / არ უდიდოდ-ა.

ბ) **გაჰმაგებოდა – ახ უმხნეოდა** / „მედგრობდა“ – „არ კარგავდა მხნეობას“:

„ვარდი ქნებოდა, ღვრებოდა, ალვისა შტო ირხეოდა,
ბროლი და ლალი გათლილი ლაჟვარდად გარდიქცეოდა;
გაჰმაგებოდა სიკვდილსა, ამისთვის არ უმხნეოდ-ა;
იტყვის, თუ: „ბნელი რას მიკვირს, რათგან დავაგდე მზეო, და-“!
(რუსთაველი, 2002, გვ. 281, # 963).

სარიტმო ერთეულები: ირხეოდა / გარდიქცეოდა / არ უმხნეოდ-ა / მზეო, და-.

რაც შეეხება მწკრივის საკითხს, **-დ-** სუფიქსიანი ნასახელარი ზმნები ძირითადად წყვეტილის ფორმებს ქმნიან, თუმცა საანალიზო ლექსემები უწყვეტილის მწკრივს შეიძლება მივაკუთვნოთ; ამის მიზეზია არა მხოლოდ ვერბალურად შექმნილი **-ოდ** სუფიქსის (**ო** ფუძიან სახელებს + **-დ-** სუფიქსი) აკუსტიკური შთაბეჭდილება, არამედ ორი მთავარი ნიუანსის არსებობა: 1. უზმნისწინო ფორმებია; 2. თავადაც განგრძობითი მნიშვნელობა აქვთ და ეხამებიან წარსულში განგრძობითობის გამომხატველ წინამავალ ზმნურ ლექსემებს.

ღიგეხატუხა:

რუსთაველი, შ. (2002). „ვეფხისტყაოსანი“, სასკოლო გამოცემა, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, შესავალი, განმარტებანი და კომენტარი დაურთო ნ. ნათაძემ, რედაქტორი ალექსი ჭინჭარაული. თბილისი.

დანელია, ნ. (1996). დონიანი ვნებითის წარმოებისა და ფუნქციონის „ვეფხისტყაოსანში“. კრებული „საენათმეცნიერო ძიებანი“. ტომი V. 81-95. თბილისი.

სიმფონია (1956). ვეფხისტყაოსნის სიმფონია. შედგენილი აკაკი შანიძის ხელმძღვანელობით. თბილისი: „თსუ გამომცემლობა“.

კარტოზია, გ. (1975). „ვეფხისტყაოსნის“ ტექსტის საკითხები. თბილისი: გამომცემლობა „მეცნიერება“.

ღლონტი, შ. (1961). ვეფხისტყაოსნის მხატვრული ენის სპეციფიკურობის პრობლემა. სოხუმი: „საქმთავარპოლიგრაფგამომცემლობა“.

In the poem “The Knight in Panther’s Skin”, Shota Rustaveli created numerous occasional forms, revealing the expressive capacity of the Georgian language. Out of such occasional forms in the poem, special mention should be made of occasional verb-forms with nominal stems and circumfix **u---o**: *učumoda*, *udidoda*, *umxneoda*. Scholarly literature focuses on the qualification of “*učumoda*”, interpreting this word differently and offering diverse principles of segmentation; namely:

1. Bipersonal intransitive verb, where **u-** is the marker of the objective version, and **-od** the suffix denoting a continuous tense (an imperfect screeve). 2. The initial form is *učumo*; the entire verb is monopersonal, past continuous tense (imperfect screeve) form, and **-d-** is the suffix denoting the continuous tense (the imperfect screeve); *učumoda* type of formation is also represented in the poem by other forms like *udidoda*, *umxneoda*: the nominal stems *u d i d o* and *u m x n e o* are added by circumfix **u- -o** yielding the continuous tense (the imperfect screeve) forms of the verbs. *učumoda* could be Compound predicate too: where *učumod-* is the nominal element, whereas **-a** is the short form of the link verb „is“: *-a ← aris “is”* (cf: *udidod-a*, *umxneod-a*).

The authors of the given paper share the opinion that the verb-forms under analysis are derived from nominal stems with the circumfix **u- -o**. However, the function of the suffix **-d** is viewed differently: **this suffix is considered as an element which forms verbs from nominal stems. Verbs formed from nominal parts of speech with the suffix -d are quite frequent in the poem; there are about 80 nominal stems of this kind, out of which the most frequent are adjectives. The verbs formed from nominal stems by means of the suffix -d are quite informative, therefore, the poet uses them for the purpose of adding expression to the content.** Analysis of verses containing the above-mentioned verb forms has proved that derivation by means of suffix **-d is a component of artistic parallelism** as well as **a rhyming unit**. It should be noted that the verbal lexeme with suffix **-d is given in the negative form**. Negation is achieved by: *a nominal stem denoting absence or a nominal stem denoting absence*

and a negative particle “not”. A verb expressed in such way comes the second in the line, after its preceding positive form. The relation between the two is that of

1. Contrast:

adidebda – **učumoda** / “glorified” – “*učumoobda” / “without noise”:

(the stem *čum-* is given in its old meaning, denoting “noise”).

“ze čamovže, mepisagan kaci dia movidoda,
axarebdes: “čamoždao”, dedopali gamorboda;
mepe morbis tav-šišveli, ar icoda, ras ikmoda,
igi γmertsa **adidebda**, sxva qvelai **učumoda**”.
(Rustaveli, 2002, p. 106, # 361).

“I set up . . . Many men were come from the king, they carried back the good news: ‘He sits up!’ The queen ran in, the king came running bareheaded, he knew not what he did, he glorified God (while) all others were silent” (Wardrop, 1966, p. 90, # 343)¹

Rhyming units: movidoda “would come” / gamorboda “ran in” / ras ikmoda “what was he doing” / učumoda “without noise, silently”.

2. Synonymy:

a) **vizaxdi** – **ar udidoda** / “I shouted”– “[xma] ismoda ar(a) *udidod”= “[voice]was heard far and wide”.

“navita gave, zyvisagan što rame gamovidoda.
ar amovhkrepdī gamqopta, vtkvi, čemta rad davhrido, da-?
damezabunnes, simravle me mati ar gamvidoda,
vnadirobdi da **vizaxdi**, xma čemi **ar udidod-a**”.
(Rustaveli, 2002, p. 178, # 609).

“I went by ship; from the sea came forth a creek. I gathered not those divided from me; I said to myself: “Why should I take precautions against mine own folk?” They seemed timid to me; their multitude appeared not. I hunted and hallooed; I withheld not my voice” (Wardrop, 1966, p. 141, # 586).

Rhyming units: gamovidoda “would come out” / rad davhrido, da- “whay avoid it” da- [preverb from the same verb, used to reinforce

---

¹ For English version we use translation by Marjory Wardrop.

meaning] / ar gamvidoda “I did not worry” / ar udidoda “not small, big”.

b) **gahmagreboda** – **ar umxneoda** / “stood firm” –“did not lose courage”.

„vardi čneboda, yvreboda, alvisa što irxeoda,

broli da lali gatlili lažvardad gardikceoda;

gahmagreboda siqvdilsa, amistvis **ar umxneod-a**,

iṭqvis, tu: „bneli ras miq̄virs, ratgan davagde mzeo, da-!“

(Rustaveli, 2002, p. 281, # 963).

“The rose is faded, it drips, the branch of the aloe-tree quivers, the cut crystal and ruby are changed into lapis-lazuli. He strengthened himself against death; against him it vaunted not itself. He said: “Why should I wonder at darkness since thou, O sun, hast abandoned me!”(Wardrop, 1966, p.214, # 934).

Rhyming units: irxeoda “was quivering” / gardikceoda “was becoming” / ar umxneoda “not weak, vigorous” / mzeo,da- “O sun, da-[preverb from the previous verb davagde “I left her”, used to reinforce thought].

As for the tense (the screeve), verbs with nominal stems, added by suffix **-d** usually express the Simple Past Tense (the Aorist), but the lexemes under analysis pertain to the Past Continuous / Imperfect. Besides the acoustic impression created by the verballyformed suffix **-od** (o- stem noun + suffix **-d**), there are two major nuances: 1. These forms do not have a verbal prefix (a preverb); 2. The forms themselves have a continuous meaning; hence, they are easily combined with the preceding verbal lexemes denoting the Past Continuous Tense (Imperfect Screeve).

References:

Rustaveli, Sh. (2002). “Vepkhistaqosani”. [“The Knight in the Panther’s Skin”]. School Edition, the text was prepared for publication, the Introduction and comments were added by prof. Nodar Natadze. Edited By Aleks Chincharauli. Tbilisi.

Wardrop, M. (1966). “The Man in the Panther’s Skin”, A ROMANTIC EPIC BY Shot’ha Rust’haveli, a close Rendering from the Georgian Attempted

- by MARJORY SCOTT WARDROP with a Preface by Sir Oliver Wardrop (Reprinted from the Original English Edition London 1912). Tbilisi: Publishing House "LITERATURA DA KHELOVNEBA".
- Danelia, N. (1996). Doniani vnebitis tsarmoebisa da punktisiisatvis "vepkhistqaosanshi". [The Formation and Function of Passive Voice with the Suffix -d in "The Knight in Panther's Skin"]. "Linguistic Papers ". Volume V. 81-95. Tbilisi.
- The Symphony (1956). Vepkhis-tqaosnis simponia. [The Symphony of "The Knight in Panther's Skin"]. Compiled under the guidance of Akaki Shanidze. Tbilisi: "TSU Publishing House".
- Kartozia, G. (1975). "Vepkhistaosnis" tekstis sakitkhebi. [Issues of the Text of "The Knight in Panther's Skin"]. Tbilisi: Publishing House "Met-sniereba".
- Ghlonti, Sh. (1961). Vepkhistqaosnis mkhatvruli enis spetsipikurobis problema. [The Issue of Specific Artistic language of "The Knight in Panther's Skin"]. Soxumi: Publishing House "sakmtavarpoligrafgamom-cemloba".